

konec in velela Zinki prinesiti za oba polič vipavca. Stari je razpravljajal o Ameriki, o Braziliji, o morju, o svojih dolgovih, o slabih časih, pa zopet o Ameriki . . . France mu je pomagal, a pogovor se ni hotel razplesti. Janko se je premikal na sedežu kakor na mravljišču: rad bi bil ugovarjal, ne v Brazilijo, rad bi bil vprašal deklico, kaj ukreneta, če pojde oče z vso družino čez morje. Tudi Zinko so mučile slične skrbi, zakaj sladki pogledi, s katerimi je Janku razodevala notranjo bridkost, bili bi kmalu izdali njuno srčno tajnost.

„Jaz bom morala z očetom, ti pa vzameš Mihčevo Franico“, rekla mu je, ko je odhajal.

„Ti ne smeš nikamor!“

„Kdo mi brani?“

„Jaz“

Ljubeznivo se mu je nasmehnila in oprezno se ozrši dejala samo:

„Oprosti!“

Za njima je bil France, ki ni mnogo umel, kaj pomenja ta beseda.

„Pa mu nisi stopila na nogo, nerodnost!“ se je zadržal na Zinko.

„Nič hudega, nič“, ga je tolažil Janko, kateremu je zadostovala jedina besedica, da je vedel, kako rada bi dekle poravnala nesporazumenje zaradi Franice.

Janko je domov gredé mislil na obe, in vedno bolj očitno mu je bilo, da Zinka ne bo imela toliko, kakor želi njegova mati — za tisti sitni dolg.

(Dalje.)

Na arabskem vseučilišču v Kahiri.

(Spisal dr. Karol Pečnik, mestni zdravnik v Aleksandriji.)

Večkrat pridem po opravkih iz Aleksandrije v bližnjo Kahiro (tri in pol ure po železnici). In tedaj obiščem vselej arabsko vseučilišče El-azhar. Tu se govori izvrstna pismena arabščina, ki je nam evropskim olikancem potrebna kakor vsakdanji kruh. O tej zanimivi učilnici naj nekoliko poročam dragim rojakom. A še poprej kaj malega o Kahiri sami.

„Ponosna Kahira“, najpristnejše mesto muslimskega sveta, obsegajoče več nego pol milijona prebivalcev, leži ob vshodnem robu večno zelene in cvetoče nilske doline. Proti jugu zapira razgled gora Mokatom, dvesto metrov nad površino mesta; proti vshodu se vzdigujejo sivo-rumenkasti holmci arabske puščave. Na večerno stran, proti zapadu se vali tik mesta orjaška reka, božanstveni in čarobni Nil. Bregove mu obsenčajo vitke sanjave palme, akacije, orjaški lebahi, poprovo drevo, banane, vinska trta in nasadi raznega južnega sadja. Med Nilom in saharsko puščavo se razteza dve in pol ure široka, plodna nilska dolina z nasadi drevesne volne (pavole), sladkornih steblik in vsakovrstnih drugih poljskih pridelkov. Na vzvišenem robu saharske puščave, sredi visokih kop letečega peska rumeno-rdečkaste boje se vzdigujejo velikanske gizeške piramide, ki so jih pred 5500 leti sezidali faraoni Hufu, Hofra in Menkera do oblačne visočine. Kdor prvokrat zrè te priče davnih časov, zastane ob čarobnem in nepremagljivem utisku, kateremu ni na svetu jednakega. Davni faraoni so jih povzdignili, Aleksander Veliki, Pompej, Cezar in Napoleon Veliki so jih občudovali, stari Herodot jih je opisoval kot čudo sveta, fanatični Arabci so

jih tisoč let izkušavali porušiti, ker jih ni sezidal ne Alâh, ne prerok. A ni šlo arabskim pritlikavcem izpod rok; vsak kamen, ki so ga na piramidi sprožili, velik kakor mala koča, zdrsnil je s strašnim hrupom raz piramido v globočino ter jih usmrtil desetero.

Pot iz Kahire do gizeških piramid je za pešce dobre tri ure dolga. Dve uri hoda smo od njih še oddaljeni, a velikani nam začnejo že kipeti nad glavo v visočino; mislimo, da smo že prav blizu obnožja, ločita nas še dve uri hoje. Najveličastnejši kraj, najstarejši in vedno še najmogočnejši spominik človeštva na zemlji je „hufu hut“, „bliščeči sedež Hufujev (Heopsov)“, ta je nosil tudi njegove ponosne, izzivajoče besede: „Kdor hoče vedeti, kako mogočen sem bil in kje sem pokopan, naj nadkrili jedno mojih del!“ Iz njegove piramide bi se sezidalo lepo število velikih cerkv! ¹⁾

Davna staro-egipčanska minulost, časi starih Grkov in sedanost, vse se družijo tu v neko čarobno jednoto; zdi se gledalcu, da so postavljene piramide šele včeraj, dozdeva se mu, da je med Hufutovimi delavci na veselici ob dovršitvi največjega dela človeških rok na zemlji, da pleše silne radosti teref, najstarejši človeški ples, da roti sfingo po stari šegi, naj ohrani prah gledalčev večnega pozabljenja! . . .

To je Kahira in njena okolica, dednica slave in bližnjih razvalin Mumfa (Memfisa), najstarejšega zemeljskega mesta!

¹⁾ Vsebina velike piramide meri po prof. dr. Petrie-ju še dandanes 2,325.000 m³ obdelanih plošč, katere bi moglo le 55.000 največjih morskih parobrodov naložiti! Toliko parnikov bo svet imel šele v tisoč letih.

In sedaj po Kahiri do El-azhara! Od vrta Ezbekije, ki je nekako središče mesta, pridemo po električni mestni železnici na trg Atab el-kadra; tu zapustimo evropski del mesta, Izmajlijo, ter jo krenemo po ulici „Šara el-muski“, ki je nekaka dunajska „Kärntner-Strasse“ za Kahiro, v arabski del mesta. Ulica se zožuje, pridemo v ulico „Šara el-gedide“ in — evo nas sredi bogatih bazarjev! Po ozki ulici „Haret el-kutubîn“ (ulica knjigotržcev) pridemo pred glavna vrata vseučilišča azharskega. V ulici „Haret el-kutubîn“ stanujejo brez izjeme le knjigotržci, ki prodajajo dijakom razne učne knjige, nove in stare, prav kakor Schönfeld in Šafaik na Dunaju. Vseh prodajalnic je čez sto. Nekoliko starih, črvivih desk je zabitih po šibkih drogih — to je cela prodajalnica, kateri dela pletenica iz nilskega ločja (hasira) streho, da obvaruje prodajalca in blago pekočih žarkov egiptskega solnca. Prodajalnica je navadno nekoliko vzvišena nad cesto, pred prodajalnico (dukan) je povsod majhen, nizek oder, pokrit z dragoceno veznino (sigade). Na tem odru (mastaba) čepi razkrižanih nog knjigotržec ter vlačí počasne oblake dima iz jutrovske vodne pipe (nargile); tu se vsede po isti šegi i dijak, ki hoče kaj kupiti ali pa pregledati kako novo izdajo korana in nebroj raznih komentarjev. Nad prodajalnico nikdar ni zapisano ne ime lastnikovo ne značaj blaga, ki je na prodaj. To mesto zavzemajo po stari muslimski šegi pobožni izreki ali pa stavki iz korana. „Alâh jiftah aleje“ se blišči v zlatih, rdečih ali pa črnih črkah šibke, cvetlične arabske pisave nad prvim „dukanom“. „Bog naj mi odpre“ zapisal je tu lastnik nad prodajalnico, a drugi del pobožnega izreka, namreč „vrata zaslužka“ je po jutrovski navadi izpustil. „Ja alâh, ja rezâk“ (O Bog, o vsreditelj!); „ja kerîm, ja halim“ (o vsedobrotni, o mili Bog!) vidimo po drugih prodajalnicah.

Prispemo k vseučilišču. Od zunaj se ne vidi mnogo, ker gamija (r. džamija) El-azhar je obdana deloma po drugih poslopjih. Vidimo le vitke minarete. Skoz glavna vrata pridemo v veliko vežo (avlo), katero obkrožujeta dve mali gamiji (mošaji, molitvenici), na desno „mesgid šêh Tabarset“, na levo pa pisarna in stanovanje vseučilišnega vodje „mesgid ibtighavije“. Ako jo krenemo iz avle naravnost naprej, dospemo na velikansko dvorišče, katero obkrožujejo ob treh straneh široke, krasne arkade v kopitnem zlogu. Po povprečnih lesenih preprogah so arkade razdeljene v nebroj manjših prostorov. Vsak tak arkadni prostor (rivâk) je pokrit s pletenicami iz nilskega ločja, — in na teh pletenicah sedijo dijaki (telamîz) v velikem krogu in v njih sredi profesor (šêh), vsi

po jutrovski šegi razkrižanih nog. To je jeden razred, 30—40 dijakov s profesorjem, ki ravno predava. Dijaki so po narodih in deželah razločeni: Senegalci, Turki, Malajci itd. Vsak narod ima po jednega ali več razredov, „rivâkov“, istotako vsaka egiptovska pokrajina. Vsak rivâk ima nadzornika (nazîr), po navadi sorojaka in sodeželana dotičnim dijakom; ti nadzorniki so šehi na vseučilišču. Nazîr je tedaj isto, kar so na naših gimnazijah razredni predstojniki (Klassenvorstand). Slepci raznih narodov imajo svoj rivâk, katerega se vsak kristijan ogiblje kakor hude ure; siromaki so zloglasni fanatiki.

Na četrti strani dvorišča je svetišče gamije, velikanska dvorana, ali bolje: devet dvoran zjedinenih v jedno samo; postrešje nosi 140 stebrov in stebričev iz mramorja. V ozadju te velikanske dvorane so štiri vdolbljine, prostori za molitev štirim priznanim sektam mohamedanstva, namreč hambalitom, hanifitom, malikitom in šafijitom. Celo postrešje dvorane je prepreno s premnogimi svetilnicami v raznovrstnih velikih in čudnih oblikah. Dvorana je glavna vseučiliška učilnica, ki se seveda razdeljuje v mnogo rivâkov in posameznih učilnic. V mali postranski dvorani je grob mohamedanskega svetnika Abd el-Rahmân Kihîja, posebnega zaščitnika vseučilišču in dijakom.

V veliki dvorani opazujemo isto življenje kakor po arkadah. Tukaj sedi na pletenici razred zamorcev, učitelj jim je bel Turk; tam zopet čepé Kitajci okoli svojega šeha Hindostanca. V razredu mlečnozobih otrok uči belolas starček, v razredu belobradih starčkov petindvajsetleten mlad šeh! Pestri, gibčni obrisi, povsod pojavi lahkoživega in preminljivega življenja jutrovcev!

V prostih urah se vsi učenci učé na glas, hodijo ali pa čepé razkrižanih nog na pletenici ter migajo in zibajo neprestano glavo in vrhnji del telesa, da si „okrepčajo spomin“, kakor pravijo. Posebno v veliki dvorani, kjer je navadno do 8000 dijakov, nastane včasih peklenski ropot, včasih zopet vršenje, kakor da naskakujejo morski valovi ob pečine; desetisoč raznih glasov, soprani in čevljarski basi, vse se zliva v šumno celoto, ne baš malenkost. Slaboznane židovske šole niso potočič proti temu elementarnemu „morju disharmoničnih glasov“.

El-azhar ima veliko število pobožnih ustanov. Iz teh dohodkov se plačuje tristo šêhov (rednih profesorjev), le rektor (šêh el-islam) dobiva še državno plačo, 700 egiptskih rijalov na leto. Vsak „šêh el-islam“ je ob enem tudi glavar islamu za Egipet, po našem nekako: nadškof, patrijarh. Dostojanstvi: rektor vseučilišča in poglavar islamu za Egipet sta

torej vedno v jedni osebi združeni, ki služi hoté nehoté dvema gospodoma, kajti rektor je odgovoren egiptovski vladi, poglavar islamu pa le turškemu sultanu v Carigradu, moslimskemu halifu. Imovitejši dijaki stanujejo na svoje stroške zunaj učilišča; ubogi, in teh je velika večina, dobivajo stanovanje, obleko (ne vedno) in hrano popolnoma brezplačno na gamiji. Stroške plačuje država in pobožne ustanove. Govoril sem nedavno o tej točki z nekim šehom. „Kdo ima dobiček od tega, ako se dijaki dobro izsolajo“, dé mi šeh, „ako ne država, ki jih porablja potem za duhovnike, učitelje, sodnike in uradnike? Ako so dijaki v prvi vrsti državi v korist, mora jih tudi ona hraniti, oblačiti in dati jim stanovanje, vsaj v isti meri, kakor vojaščini, ki deželi ni v nobeno dejansko korist. V Egiptu delamo to že tisoč let, saj je modrih glavic vedno najti več med siromaki kakor med bogatini. Preverjen sem, da se nobena vlada ne bo upala odpraviti tisočletne navade, tako-zvane „predpravice ubogih“, če neče razburiti vseh moslimov v deželi.“

„Lepa šega je to! Vas moslime le občudujem“, odvrnem mu.

„Pri vas v Evropi“, nadaljeval je šeh, „zgatite vse bedake in slaboumneže, da so le bogati in odličnega rodú, v šole; siromaki, prebrisane glave, pa ne morejo nikamor brez podpore in denarja. To je brezsrčna krivičnost v naših očeh.“

„Da, je tudi res!“ odgovorim mu iz nova.

Mož se je izrazil po naših nazorih morda ostro in netaktno, a resnično.

Jako me veseli, kadar se morem na azharskem vseučilišču pogovarjati z učenimi „šehi“ in „telâmîzi“ (učenci).

Arabec, ki se z Evropcem sprijazni, je gostoljuben in nad vse ljubezniv. „Moja hiša je tvoja hiša“ (bajti bajtak); „sreča je prišla s teboj v mojo hišo, vzemi jo, tvoja je“ ali pa tudi „pri Bogu, ti zaslužiš, da bi bil moslim“ se pri vsprejemu po navadi čuje.

„Hel âkhdar âhdum genâbak fi šaj?“ („Ali ti morem v čem koristen biti?“), — s temi besedami sprejmejo tukaj na učilišču po navadi Evropeca, zakaj arabščina ne pozna „vikanja“.

„Aškor min kul khalbi“ („Zahvalim se iz celega svojega srca“); — „katar hêrak (hajrak“), („Bog množil tvoje posestvo“) odgovorimo. Izzujemo čevlje, natakemo rdeči fez (tarbûš) na glavo ter sedemo razkrižanih nog med telâmîze, da poslušamo predavanje „rivačnega“ šeha. Šeh razpravlja, recimo, 112. suro koransko o jedinstvu božjem (tavhîd), navaja in razlaga stavek za stavkom: „On je Bog — jeden, Bog večni; on ne ‚rodi‘ in ni ‚rojen‘, in nikdo mu ni jednak“ . . .

Med dijaki, ki poslušajo, je tudi „dervîš“, nag in razcapan; stara, umazana vreča mu visi okoli pasa, to je vsa njegova obleka. Dervîši so moslimski redovniki, živé v največjem uboštvu, razcapani in polnagi; samostana nimajo, cel dan se klatijo in prosjačijo po ulicah, na trdem cestnem tlaku tudi spé leto in zimo. Mohamedanci jako čislajo dervîše (derâvîš), češ, da posnemajo preroka Mohameda in izpolnjujejo njegove besede: „Uboštvo je moj ponos!“ . . . Predavanje poneha, dervîš, ki je hud umazanec in neolikanec, pljune prav širokoustno svojemu tovarišu na krilo, „naj si le obriše“, misli si pač; šum nastane, ker vsi dijaki začno kričati „Destûr, ja mubarakîn“ („oprosčenje, o vi blagi!“) . . . Kaj je to? — Mohamedanci so hudi babjeverci, posebno se bojé hudih duhov in hudiča (afrit). Hudi duhovi človeka povsod obdajajo, z vsakim gibljejem jih človek lahko udari in razžali, torej jih je treba posebno pri pljuvanju po prej navedenem izreku oproščena prositi. Kaj pa je storil naš dervîš? Mislil si je: „Na tleh čepi morda ravno ‚afrit‘, torej je modrejše pljuniti na tovariša, kakor da razžalim ‚afrita‘.“ Kaj ne, dražestno? Šeh, ki je opazil nedostojno vedenje dervîševo, opozori ga, „naj se vêde dostojno“. Vodo v Nil nositi! — Dervîš je gluha, namuzne se zbadljivo ter zarenči v egiptovskem narečju prav jezično: „Alâh jebârik fik, ja šeh, — malêš, ja habîbi!“ (Bog te blagoslovi, o šeh, nič ne dene, moj dragi!) „If, mâ tistihîš, tfû alêk!“ (Fej, ali se ne sramuješ, fej tebi!) renčé nanj dijaki. „Êš el-ärke, di —, ruhu al-hamâm!“ (Kakšne čenčarije, idite se „kopat“!) odreže se jim naš dervîš, pljune še jedenkrat ter odnese pete.

Dervîši so na El-azharu nekaki „hospitantje“ ali izredni slušalci; po ogromni večini ne znajo ne brati ne pisati, in baš zaradi tega jim je zabranjen vstop kot rednim slušateljem (telâmîzom). Vseučilišče ima ž njimi križe, pa jih vendar ne more postaviti pod kap zbok stoletnih, mogočnih predsodkov, ki dajejo v moslimski državi beračem, dervîšem in blaznim nebroj pravic.

V turških rivâkih na vseučilišču sem nalletel na moslimske Jugoslovane. Moslimskih Bolgarjev iz Makedonije, ali bolje makedonskih Turkov, ki umejo bolgarski, je večje število; vsi so fanatični osmanlije po starem izreku: „Poturčin hujši od Turka.“ Celó dva Bošnjaka sem zasledil. Oče prvega se je že leta 1880. izselil ter biva sedaj v Angori (v Mali Aziji), njegov sin Ibro (Ibrahim) je priden in nadarjen dijak; jezik svoje rodne zemlje je skoro popolnoma pozabil, pač pa govori dosti gladko francoski. Kje se je navadil francoščine, nisem vprašal. Kot dobrega poznavalca turščine, arab-

ščine in francoščine ga vsekakor čaka lepa karijera na Turškem. Ne sovraži „žavrov“ zaradi vere, temveč le zaradi njih gospodoželstva, kakor se je proti meni izrazil. „Švabe“, Armente in Grke posebno mrzi.

Drugi Bošnjak, Mehmedbašić Ali po imenu, je prav zanimiva oseba. Doma je iz Sarajeva, kjer njegovi sorodniki še živé. Mati mu je že pred dohodom Avstrijcev umrla, očeta pa je usmrtila ob času okupacije avstrijska krogla. Mladi mož govori izvrstno hrvaščino (srbsščino), le turških in celó egipčansko-arabskih besedij mu preveč zahaja v govor. On neče biti ne Hrvat, ne Srb, ne Bošnjak: on je „Turčin“, četudi prav slabo govori turški. Koranske in egiptovske arabščine se je izvrstno privadil. Piše tudi cirilico in latinico, a jako slabo; ne razločuje dobro arabskih črk od cirilsko-latinških, posebno pa samoglasnike po arabski šegi rad izpušča. „Švabe“ in „Magarce“ (Madjare), ki so mu — kakor pravi — umorili očeta, silno sovraži. Dobro, ako mož ne pride nikdar več v Bosno, zakaj tam bi ga zaprli prvo uro.

Zapustimo sedaj to staro, v tolikih ozirih znamenito in zanimivo vseučilišče! Pri glavnih vratih oglejmo si še vseučiliške brivce, ki mo-

rajo vsakemu dijaku vsak teden po moslimski šegi obriti glavo; brade, posebno pa dolge moslimske brade, se ne dotikajo. Zanimivo je, da so brivci navadno ob jednom tudi dijaki. Seveda ob tolikem poslu ne gre dvema gospodoma služiti, učiti se in briti je težko, — in vendar po kakih dvajsetih letih vtaknejo z zadovoljnim smehom tudi brivci svoje absolutorije v žep.

Pred vseučiliščem nas čakajo kahirski arabski oslarji, ki nam priporočajo, naj se vspnemo na dolgoušnika, zakaj pot je dolga. V vseh evropskih jezikih nas obsujejo šaljivi hudo-mušniki: „Bourriquet, Monsieur, pas prussien, télégraphe, téléphone, excelsior!“ — „Good donkey, good!“ — „Asino, signora, asino!“ „Bismarck-Esel, gut reit!“ Dostikrat pa tudi slovenski: „Pejd' Pepca na osla, pejd', pejdamo u Haricu!“ če zapazijo kako slovensko služkinjo, katerih je do dva tisoč v Kahiri.

Zajašimo torej egiptovskega osla ter se vrnimo v Izmajlijo, evropski del mesta. Oslarji nestrpno priganjajo, brcajo ter zbadajo ubogega dolgoušnika; da, hudo razjarjeni, natvezajo živali celó svoje najhujše psovke: „Ibn el-jahūdi“ (sin čifutov) ali pa tudi „sin proklete tvoje žene“, namreč oslove. (Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

69. Cena prostosti. — Kako malo ljudje mislijo! — Horacov izrek. — Prepir o Mohorjevi družbi. — Krivoverec. — Nikolaj Gogolj. — Prvič v Vrbi. — Nedeljski dnevni red. — Vprašanja in odgovori.

... kimovca ...

Mili prijatelj! Z Bleda ti pišem. Pozno, to vem; pričakoval si mojega pisma précej v začetku počitnic. Hudoval si se, kaj ne, pa si mislil: „Dobro se mu godi in v časti ga imajo tam gori, pa je pozabil name. Honores mutant mores!“ Josip, ne zavidaj mi moje časti niti dobrot, ki jih uživam tukaj; lej, prvi dan meseca kimovca je danes in torej samo štirinajst dnij še do moje rešitve iz te prostovoljne, vendar grozne sužnosti — samo štirinajst dnij, in vendar jih kar pričakati ne morem, in kakor otrok sem skoro že seštel ure, ki me še ločijo od moje prostosti. O blažena prostost, sedaj te šele znam ceniti! V šolo hoditi dan za dnevom, v šoli presedeti cele ure, dan in noč skrbeti, kaj bo

„Dom in svet“ 1897, št. 17.

jutri v šoli — brate, to je meni sedaj še vse zlata prostost! Toda: poučevati druge od ranega jutra pa do črne noči, ves svoj dragoceni čas do zadnjega drobca darovati drugim, in ob jednom se gibati v družbi, ki človeka prezira kot siromaka, prezira ter čisto nič ne ceni njegovega truda: to, dragi moj, je sužnost, črna sužnost. O, kako se bom oddahnil, ko napoči zadnji dan moje „hofmajstrije“! Vse natanko imam že preračunjeno, kako pojdem lepo peš do Radoljice, po poti pa kako se bom ljubo poslavljal od vsakega grma, od vsakega kamena na cesti ter mu povedal, da sem sedaj prost, prost, kakor ptica v zraku; oj, poslavljal se bom tako ganljivo, da bo kamenje in grmovje milo gledalo za menoj, odhajajočim proti beli Ljubljani, ter obžalovalo, da ne more z menoj. — — —

A sedaj, srce, potrpi! Še štirinajst dnij — mólči! — Pri oknu slonim ter zrem v lepo, jasno noč. Noč, ta jedina je moja; jedino po noči smem pisati svoja uboga pisma. — Vile, gostilne, vrtovi ob jezeru so še razsvet-